

DOI: [https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.1\(53\).71-76](https://doi.org/10.24144/2409-6857.2019.1(53).71-76)
 УДК332.12-647,58(477):339,137

Маргітич В.В.

ІМПЕРАТИВИ МОДЕЛЮВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

В дослідженні всі імперативи моделювання об'єднані у чотири групи, які відповідають за ізоморфізм, фронтальність, системність, гармонічність моделі. Ізоморфізм забезпечує абстрактність, динамічність, функціональність моделі, а також відповідає за взаємозв'язки та функції організаційно-економічного потенціалу та його складових. До фронтальних віднесено принцип оптимальної простоти, об'єктивності, корисності, міждисциплінарної, підпорядкованості, телеології. В якості системних цілей задекларовані цілеспрямованість відкритої системи, холізм, емерджентність. Останнім імперативом виділена гармонійність.

Ключові слова: регіональний розвиток, організаційно-економічний потенціал, конкурентоспроможність регіону, моделювання потенціалу, модель, імперативи, принципи.

Постановка проблеми. Ефективне функціонування потенціалу розвитку регіональної економіки значною мірою визначається методами його створення і основоположними принципами перманентної модернізації. Це викликає необхідність застосування моделювання, що дозволяє в абстрактно-конкретній формі окреслити основні складові потенціалу стратегічного розвитку і визначити раціональні зв'язки між ними.

Модель як ідеальний образ об'єкта дозволяє вирішити широке коло управлінських завдань. По-перше, окреслити зміст організаційно-економічного потенціалу регіону, описав його елементи у функціональному наповненні та ієрархічному позиціонуванні; по-друге, показати взаємозв'язок системи з зовнішнім середовищем, який в сьогоденні є умовою інтеграції у світове економічне поле та отримати додаткові імпульси розвитку; означити можливі стратегічні конкурентні переваги, реально існуючи в даних умовах.

Таким чином, моделювання як метод доцільно та необхідно застосовувати в практиці регіонально-

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання моделювання як методу економічних досліджень та прийому прогнозування життєдіяльності регіонів активно розглядаються сучасними науковцями.

Базась М.Ф. та його послідовники (2006) вважають, що «мистецтво побудови економіко-математичної моделі полягає в тому, щоб

го адміністрування, для чого потрібне методико-методологічне забезпечення.

узгоджувати якомога більшу лаконічність у її економіко-математичному описі з достатньою точністю модельованого відтворення тих сторін аналізованої економічної реальності, які, власне, і цікавлять дослідника згідно із цілями та гіпотезами». [1, с.38] Але окреслення мети моделювання як досягнення лаконічності та точності опису не є правомірним внаслідок того, що модель завжди є релятивною і апріорі не може бути точною. Гуменюк Г.Б. (2016) робить наголос на моделюванні доквілля [3] використовуючи факторні моделі, що дозволяє визначити чинники впливу на об'єкт, але не представити всі сторони його функціонування. Мошак С.М. (2017) та його однодумці, виходячи з методології синергізму, вважають, що «основні складові моделі стратегічного управління конкурентоспроможністю економіки Закарпаття з позиції системного підходу включають кібернетичну підсистему, яка містить такі елементи, як суб'єкт та об'єкт управління, елементи, що включають принципи, функції, методи та механізми, а також синергетичну підсистему саморозвитку, самоорганізації та самонавчання».[10] При всій правомірності даного підходу, автори не розкривають, як принципи синергетики впливають на побудову експлікативної моделі.

Огляд вказаних та інших публікацій дозволяє зробити висновок, що проблеми імперативного забезпечення моделі регіонального розвитку в контексті його організаційно-економічного потенціалу не підлягали глибокому теоретичному аналізу. Крім цього, за межами уваги сучасних науковців залишається моделювання саме організаційно-економічного потенціалу як основи

© **Маргітич В. В.**, аспірантка кафедри економіки і підприємництва ДВНЗ «Ужгородський національний університет», e-mail: viktoria.marhitich@uzhnu.edu.ua, тел: 0663155590

регіонального розвитку та набуття регіоном конкурентних переваг.

Формулювання цілей статті є дослідження та обґрунтування спектру імперативів застосування експікативного моделювання в процесі управління організаційно-економічним потенціалом регіону в сучасних умовах господарювання.

В ході дослідження були застосовані методи наукового аналізу: систематизації, абстракції, аналогії, ідеалізації та ін.

Опис основного матеріалу дослідження. Моделювання організаційно-економічного потенціалу Закарпатської області в цілому проводить з дотриманням імперативів, які реалізуються через :

1. Ізоморфізм.
2. Фронтальність.
3. Системність.
4. Гармонійність.

Кожна позиція передбачає певний набір принципів, які забезпечують результативність моделі розвитку організаційно-економічного потенціалу Закарпаття.

Адекватність моделі, яка буде реально відображати поточну і стратегічну перспективи розвитку регіональної економіки і її організаційно-економічного потенціалу, передбачає застосування ізоморфізму.

Ізоморфізм в процесі моделювання забезпечує відповідність абстрактного опису явища його структурної, процесної і функціональної складових реального об'єкта. «Дві системи називаються ізоморфними (що знаходяться в відношенні ізоморфізму), якщо між їх елементами, а також функціями (операціями), властивостями і відносинами, осмисленими для цих систем, існує або може бути встановлена відповідність». [4] Складові ізоморфізму запропоновані на рис.1.

Рис. 1 Складові ізоморфізму як імперативи основи моделювання організаційно-економічного потенціалу*

*складено автором

А. Не тільки модель потенціалу, а й сам організаційно-економічний потенціал є в певній мірі абстракціями, наповнення яких залежить від точки зору дослідників і аналітиків на важливість тих чи інших елементів потенціалу, а також прийнятої стратегією за основу філософії розвитку, системи використаних в процесі моделювання прийомів і методів планування і стратегічного аналізу.

Б. В умовах турбулентності структура організаційно-економічного потенціалу регіонального розвитку знаходиться в динаміці, тому модель повинна відображати стійкі елементи, що забезпечують розвиток системи в будь-яких ситуаціях, а також передбачати можливі сценарії реакції системи на зовнішні

зміни. Зовнішні зміни можуть являти собою як бонуси для даної системи, додаткові її переваги в розвитку, так і виклики, обструкції, які гальмують зростання організаційно-економічного потенціалу і всієї регіональної економіки.

В. В процесі моделювання передбачається виявлення тих складових і тих зв'язків організаційно-економічного потенціалу, які формують стратегічні конкурентні переваги розвитку регіональної економіки. Організаційно-економічний потенціал являє собою як бонуси для даної системи, додаткові її переваги в розвитку, так і виклики, обструкції, які гальмують зростання організаційно-економічного потенціалу і всієї регіональної економіки.

В. В процесі моделювання передбачається виявлення тих складових і тих зв'язків організаційно-економічного потенціалу, які формують стратегічні конкурентні переваги розвитку регіональної економіки. Організаційно-економічний потенціал являє собою базу стратегічного розвитку і від його стану і управління ним залежить реальність стратегічних цілей і можливостей їх досягнення.

Г. Ізоморфізм обумовлює необхідність в процесі моделювання окреслення кола функцій, які виконує організаційно-економічний потенціал в ході стратегічного розвитку регіональної економічної системи.

Д. Дотримання вимог ізоморфізму при моделюванні організаційно-економічного потенціалу передбачає також визначення основних процесів, що відбуваються в рамках регіональної економіки і стосуються організаційно-економічного потенціалу.

Дослідники закарпатської наукової школи довели, що адекватність моделі буде забезпечена, крім ізоморфізму, за умови дотримання принципів, які нами визначені як фронтальні.

Фронтальними принципами вважаємо такі, які є загальними для кожної регіональної економіки та її потенціалу незалежно від позиціонування, спрямованості чи рівня розвитку регіону. Фронтальні принципи, що визначені в низці наукових досліджень, можливо згрупувати наступним чином: 1. Принцип оптимальної простоти. 2. Принцип об'єктивності полягає у недопущенні суб'єктивізму при окресленні складових та параметрів поведінки системи, що моделюється. 3. Принцип «не нашкодити» означає, що модель повинна бути спрямована на досягнення більш високого рівня ефективності функціонування реального об'єкта при впровадженні результатів моделювання. 4. Принцип міждисциплінарності. 5. Принцип підпорядкованості функціонування моделі цілям, завданням та цінностям. 6. Принцип телеології, який в якості основного фактора розвитку відкритої системи розглядає її мету». [9,6,7]

Наступною групою імперативів, що застосовані в процесі побудови моделі організаційно-економічного потенціалу Закарпаття, запропонована сукупність системних принципів, основними з яких є цілеспрямованість відкритої системи, холізм, емерджентність,

Формування моделі починається з визначення цілей розвитку організаційно-економічного потенціалу. Доведено, що «система цілей та завдань займає центральне місце у стратегічному управлінні конкурентоспроможністю Закарпатської області внаслідок таких причин: 1.

стратегічна мета за теоретичним визначенням та практичним охопленням повинна враховувати унікальність регіону і показувати загальний орієнтир перетворення унікальних якостей області у стратегічний потенціал розвитку. 2. Стратегічні цілі у своїй взаємодії визначають структуру управління регіональним розвитком, сприяють організації праці в процесі управління конкурентоспроможністю, визначаючи необхідний рівень компетенції, повноважень та відповідальності учасників управлінського процесу. 3. Стратегічні цілі лежать в основі побудови дерева цілей, яке на основі методу декомпозиції дозволяє окреслити найбільш ефективні, оптимальні та диверсифіковані шляхи забезпечення конкурентоспроможності Закарпатської області. 4. Стратегічні цілі та їх індикатори створюють методичний базис для моніторингу системного управління й формування конкурентних переваг регіону». [10, с.166-167]

В процесі моделювання організаційно-економічного потенціалу стратегічного розвитку доцільно виходити з положення, при якому потенціал розглядається як системна складова регіональної економіки. Внаслідок цього стратегічні цілі потенціалу не повинні виходити в суперечність до стратегічних цілей розвитку регіональної економіки.

Консалтингова компанія Lions Gate Consulting Inc. пропонує стратегічні цілі та завдання розвитку регіону формулювати таким чином: «1. Диверсифікація – розширення економіки в нових і зростаючих секторах, а також розробка нових можливостей в рамках існуючих секторів. 2. Зайнятість – створення нових довгострокових якісних робочих місць, що створюють можливості для місцевої робочої сили. 3. Сталий розвиток – визнання цінності навколишнього середовища, спадщина та культурні ресурси в продовженні сталого розвитку спільноти. 4. Почуття спільноти – підвищити почуття співтовариства, зберігаючи спосіб життя невеликого містечка. 5. Якість життя – підтримання та підвищення якості життя спільноти. [6]

З огляду на запропоновані канадськими стратегами рекомендації, стратегічною метою формування організаційно-економічного потенціалу, відображеної в моделі його функціонування виділено наступне: гармонійний розвиток всіх складових організаційно-економічного потенціалу у взаємодії з самою системою регіональної економіки, спрямоване на формування стратегічних конкурентних переваг регіону.

Холізм представляє собою принципове положення системного підходу до моделювання організаційно-економічного потенціалу регіону, коли первинні позиції в управлінні займає вся система потенціалу в цілому. При цьому проміні управлінський дій спрямовані на кожний її елемент, функції, процеси, що відбуваються в межах системи організаційно-економічного потенціалу. В противагу принципу ідеалізму, який передполагає, що «всі економічні феномени розуміються через індивідуальні дії економічних агентів ..., методологічний холізм - це гносеологічна філософська передумова, суть якої полягає в розумінні того, що « ціле більше суми своїх частин». При цьому холістична позиція полягає в пріоритетному розгляді цілого з точки зору нових якостей, що виникають при взаємодії елементів і відсутніх у них самих » [5].

Важливим в процесі моделювання організаційно-економічного потенціалу є те, що принцип холізму «складається з двох частин: принцип координації і принцип інтеграції. Кожна із них відноситься до свого вимірювання організації. Організації розділені на рівні, кожен рівень – на одинці, які відрізняються по функціях, продукції і ринку, який вона обслуговує. Координація охоплює взаємодії одиниць одного рівня, інтеграція – між одиницями різних рівнів» [8]. Організаційно-економічний потенціал Закарпаття представляє собою структуру, в якій всі елементи поєднані територіальною, інституціональною та управлінською функціями, що потребує відповідного рівня координації.

Емерджентність передбачає, що всі складові організаційно-економічного потенціалу регіону мають властивості, які відрізняють їх один від одного та від системи в цілому. Цей принцип дозволяє сформувати функціональне навантаження кожного елементу організаційно-економічного потенціалу: інноваційної, виробничої, людської, управлінської та інших компонент потенціалу. Моделювання функцій дозволяє регіональному менеджменту вдосконалити управління потенціалом та забезпечити ефективність та узгодженість функціонування його елементів.

Наступною імперативною позицією моделювання організаційно-економічного потенціалу є дотримання гармонії як в межах регіону, так й з зовнішнім середовищем. В процесі моделювання слід враховувати, що гармонія передбачає такий розвиток системи організаційно-економічного потенціалу, яке забезпечує зовнішній і внутрішній консенсус економічної системи, узгодженість дій всієї системи, її складових і навколишнього світу,

цілісність і відповідність форми і змісту системи. Принцип гармонійності обумовлює необхідність дослідження сутності та якості конкурентних регіональних переваг, для створення яких активізується та розвивається організаційно-економічний потенціал регіону. Якщо конкурентні переваги, що сформовані в одному секторі регіональної економіки, шкодять іншим, модель не є прийнятною в сучасних цивілізаційних умовах. Іншими словами, формування конкурентних переваг не може завдавати шкоди окремим елементам потенціалу, регіональної економіки або ж систему більш високого порядку. У цьому випадку принцип гармонійності нівелюється і перед системою виникають додаткові перешкоди.

Гармонійний розвиток часто ототожнюється зі стійким розвитком, яке передбачає забезпечення довгострокової життєздатності економіки і її потенціалу, розвиток з урахуванням екологічних, соціальних та інституціональних складових, що враховує справжні і майбутні потреби навколишнього світу, всієї системи і її елементів. На наш погляд, гармонічність охоплює систему відносин як в межах об'єкта моделювання, так й з зовнішнім оточенням у всіх його проявах: природним, інституціональним, технологічним і т.п.

Таким чином, моделювання організаційно-економічного потенціалу стратегічного розвитку регіональної економіки в першу чергу відповідає на питання про узгодженість цілей системи і її елементів з вимогами, можливостями, перспективами навколишнього середовища. Сфери, де формуються стратегічні конкурентні переваги організаційно-економічного потенціалу, такі: людський фактор як носій стратегічних пріоритетів і виконавець стратегічних регіональних намірів; довіру як організаційно-економічний фактор і одночасно потенціал стратегічного розвитку, що виражається в бренд, наприклад, «Закарпаття – регіон довіри та політкультури»; інноваційне різноманітність організаційно-економічних форм і методів розвитку економіки.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отримання регіоном кардинальних конкурентних переваг передбачає перманентну модернізацію організаційно-економічного потенціалу як основи розвитку регіональної економіки. Управління організаційно-економічним потенціалом вимагає застосування сучасних методів планування, серед яких моделювання займає одну з провідних методичних позицій. В свою чергу моделювання вимагає застосування певного набору

імперативів, що створюють методологічний каркас моделі.

В дослідженні всі імперативи моделювання об'єднані у чотири групи, які відповідають за ізоморфізм, фронтальність, системність, гармонічність моделі. Ізоморфізм забезпечує абстрактність, динамічність, функціональність моделі, а також відповідає за взаємозв'язки та функції організаційно-економічного потенціалу та його складових.

Фронтальними принципами вважаємо таких, що формують загальні основи моделі, які формують «фронт» впливу моделі на реалізацію, досягнення мети моделювання. Фронтальні

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Mission Economic Development Strategy. Strategy Report. – Vancouver : Lions Gate Consulting Inc. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://slidex.tips/queue/mission-economic-development-strategy?&queue_id=1&v=1551943271&u=MzcuNTQuMTM3Ljcz
2. Базась М.Ф., Старовойт В.А., Скорина В.С. Моделювання економічних процесів та прийняття управлінських рішень // Міжнародний збірник наукових праць. – 2006. – №3(6) – с.33-39. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/4589/1/33.pdf>.
3. Гуменюк Г. Б. Види моделювання довкілля та особливості їх використання / Г. Б. Гуменюк, В. О. Хоменчук, Н. Г. Зіньковська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Біологія. – 2017. – № 3. – С. 123–129. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_2017_3_25
4. Изоморфизм и гомоморфизм. Философская энциклопедия. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : – <https://iphlib.ru/greenstone3/library/collection/newphilenc/document/HASHec884f219e418110e4f8ec>
5. Кирдина С. Г. Преодолевая ограничения методологического индивидуализма. // Журнал экономической теории – 2013. – №4 – с.100-111. – Режим доступу: <http://www.xn--80ahlbhvs.xn--p1ai/doc/news/14feb14/1.pdf>
6. Кубиний Н.Ю. Принципы моделирования системы активизации стратегического потенциала экономики / Н.Ю.Кубиний, М.Ю.Шевря, В.В.Кубиний // Вестник Полоцкого государственного университета. – Серия D. Экономические и юридические науки. – Беларусь, 2013. – С. 43- 46. 140
7. Кубиний В.В. Технологія стратегічного управління / В.В.Кубиний // Науковий вісник Ужгородського університету. – Серія Економіка. – Ужгород, 2007. – Спецвипуск 22. – Частина 3. – С. 293-295.
8. Мальска М.П., Бордун О.Ю. Організація та планування туристичних підприємств: навчальний посібник. / М.П.Мальска, О.Ю. Бордун. - К.: Центр учбової літератури, 2012. - 248 с. Режим доступа: https://pidruchniki.com/17771110/turizm/organizatsiya_ta_planuvannya_diyalnosti_turistichnih_pidpriyemstv
9. Мікловда В.П. Маркетинговий потенціал регіону : проблеми та шляхи їх подолання: монографія / В.П.Мікловда, Н.Ю.Кубиній, Ф.Ф.Шандор, О.В.Щелкунова, О.Д.Коваль. – Ужгород: Ліра, 2009. – 208 с.
10. Мошак С.М., Мікловда В.П., Шандор Ф.Ф., Кубиній Н.Ю., Кубиній В.В. Стратегічне управління конкурентоспроможністю: системний метод та екзистенціальна експозиція: монографія – Мукачево: Карпатська вежа. – 2017. – 240с.

REFERENCES

1. Strategy Report "Mission Economic Development Strategy". Retrieved from <http://www.mission.ca/wpcontent/uploads/economic-development-strategy.pdf> [in English].
2. Bazas, M.F., & Starovoit, V.A., & Skorina, V. (2006). Modelyuvannya ekonomichnykh protsesiv ta pryynyattya upravlins'kykh rishen' [Modeling of economic processes and the use of administrative solutions]. Mizhnarodnyy zbirnyk naukovykh prats – International collection of scientific works, 3, 6, 33-39. Retrieved from <http://eztuir.ztu.edu.ua/4589/1/33.pdf>. [in Ukrainian].
3. Gumenyuk, G. B., & Khomenchuk, V. O., & Zinkovska, N. G. (2017). Vydyy modelyuvannya dovkillya ta osoblyvosti yikh vykorystannya [Types of environmental modeling and peculiarities of their use]. Naukovi zapysky Ternopil'skoho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatyuka. Seriya : Biolohiya – Scientific Notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatyuk. Series: Biology, 3, 123-129. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPU_2017_3_25 [in Ukrainian].
4. Izomorfizm i homomorfizm. Filosofskaya ektsyklopediya. [Philosophical encyclopedia. Isomorphism and homomorphism]. Retrieved from <https://iphlib.ru/greenstone3/library/collection/newphilenc/document/HASHec884f219e418110e4f8ec> [in Russian].

5. Kirdina, S. G. (2013). Preodolevaya ohranycheniya metodolohycheskoho individualizma [Overcoming the limitations of methodological individualism]. Zhurnal ékonomycheskoyteoryy – Journal of Economic Theory, 4, 100-111. Retrieved from <http://www.xn--80ahlbhvs.xn--p1ai/doc/news/14feb14/1.pdf> [in Russian].
6. Kubiniy, N.Y., & Sheverya, M.Y., & Kubiniy, V.V. (2013). Printsypy modelirovaniya sistemy aktivizatsii stratehicheskoho potentsyala ekonomiki [Principles of modeling the system of enhancing the strategic potential of the economy]. Vestnik Polotskoho hosudarstvennoho universiteta – Bulletin of Polotsk State University, 43-46 [in Russian].
7. Kubiniy, V.V. (2007). Tekhnolohiya stratehichnoho upravlinnya [Technology of Strategic Management]. Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho universytetu.. Seriya: Ekonomika – Scientific Bulletin of Uzhgorod University. Series: Economics, 22, 3, 293-295 [in Ukrainian].
8. Malskaya, M.P., & Bordun, O.Y. (2012). Orhanizatsiya ta planuvannya turystychnykh pidpryyemstv: navchal'nyy posibnyk [Organization and planning of touris menterprises: a manual]. Retrieved from https://idruchniki.com/17771110/turizm/organizatsiya_ta_planuvannya_diyalnosti_turistichnih_pidpryyemstv [in Ukrainian].
9. Miklovoda, V.P., & Kubiniy N.Y., & Shandor F.F., & Shelkunova O.S., & Koval O.D. (2009). Marketynhovyy potentsial rehionu : problemy ta shlyakhy yikh podolannya: monohrafiya [Marketing potential of the region: problems and ways to over comethem: monograph]. Uzhgorod: Lira. [in Ukrainian].
10. Moshak S.M., & Miklovoda V.P., & Shandor F.F., & Kubiniy N.Y., & Kubiniy V.V. (2017). Stratehichne upravlinnya konkurentospromozhnisty: systemnyy metod ta ekzystentsial'na ekspozytsiya: monohrafiya [Strategic Competitiveness Management: Systematic Method And Existential Exposition: Monograph]. Mukachevo: Karpat-s'ka vezha. [in Ukrainian].

Одержано 06.03.2019